

บทความวิจัย (Research Article)

อุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง กรงกรรม Upakkilesa 16 That Appear in the Novel "Krong Karma"

พัชรวดี คงสน¹ สุรรัตน์ จงสวัสดิ์¹ ธนากรณ ภูทวี¹และสุกัญญาโสภี ใจกล้า^{1*}Patcharawadee Kongson^{1*}, Sureerat Chongsawat¹, Thanakorn Phutawee¹and Sukunyasopee Chaiklam^{1*}

บทคัดย่อ

การศึกษาอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกรงกรรม ของ จุฬามณี ดีพิมพ์ปี พ.ศ.2560 ครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า อุปกิเลส 16 ที่ปรากฏมากที่สุด คือ 1) โภคะ (ความโกรธ) ปรากฏในนวนิยายจำนวน 36 ครั้ง รองลงมา คือ 2) อภิชฌาวิสมโลภะ (ความโลภ) และ อิสสา (ความริษยา) จำนวน 12 ครั้ง คือ 3) อติมานะ (ความถือตัว) จำนวน 8 ครั้ง 4) ถัมภะ (ความหวัต้อ) และ สारัมภะ (ความแข่งดี) จำนวน 6 ครั้ง 5) พยาบาท (คิดร้ายเขา) และอุปนาหะ (ความผูกโกรธ) จำนวน 5 ครั้ง 6) มานะ (ความถือตัว) จำนวน 4 ครั้ง 7) มัจฉริยะ (ความตระหนี่) จำนวน 3 ครั้ง และอุปกิเลสที่ปรากฏ น้อยที่สุด คือ 8) ปมาทะ (ความประมาท) ปลาสะ (ความดีเสมอ) และ มทะ (ความมัวเมา) จำนวน 1 ครั้ง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวละครมีพฤติกรรมกรรมกรธมากที่สุด ด้วยสาเหตุของความโลภและความอิจฉา อันเป็นกิเลสละเอียดที่ทำให้เกิดความเศร้าหมอง และความทุกข์ในชีวิต นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นกระจกสะท้อนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ทำให้เรา เห็นสาเหตุแห่งทุกข์ และสอดแทรกข้อคิดในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : อุปกิเลส 16 นวนิยาย กรงกรรม

^{1*} สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phibunsongkram Rajabhat University

*Corresponding author; email: sukunyasopee@gmail.com

(Received: 13 April 2023; Revised: 28 May 2023; Accepted: 1 December 2023)

Abstract

Upakkilesa 16 that appeared in Chulamanee's novel "Krong Karma," published in 2017. This study found that Upakkilesa 16 that appeared the most were: 1) Kodha (anger) appeared in the novel 36 times, followed by 2) Asbhijjhā-visamālobha (greed) and Isa (jealousy) 12 times. Next was 3) Atimāna (contempt) for 8 times; 4) Thambha (obstinacy) and Sārambha (rivalry) appeared 6 times; 5) Byāpāda (malevolence) and Upanāha (grudge) appeared 5 times; 6) Māna (conceit) appeared 4 times; 7) Macchāriya (stinginess) appeared 3 times; 8) Pamāda (negligence), Palāsa (rivalry) and Mada (vanity) each appeared once. These findings reveal that the character exhibits a high level of angry behavior due to greed and envy, which are subtle defilements causing sorrow and suffering in life. Consequently, this novel serves as a mirror reflecting the way of life, enabling readers to identify the causes of suffering and offering ideas on how to live happily.

Keywords : Upakkilesa 16, Novel, Krong Karma

บทนำ

นวนิยาย หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า นิยาย เป็นรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมลายลักษณ์ แต่งด้วยภาษา จินตนาการแล้วถ่ายทอดในรูปแบบของร้อยแก้ว บางเรื่องแปลมาจากภาษาอื่น อาจเป็นเหตุการณ์จริง หรืออิงความเป็นจริง ชวนน่าติดตามด้วยบทสนทนา และบรรยายเหตุการณ์ ให้ปรากฏมโนภาพให้ผู้อ่านนอกจากความเพลิดเพลินในแบบของหนังสือนวนิยายแล้ว ในบางเล่ม ถูกถ่ายทอดเป็นภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ ส่งต่อความก้าวหน้า และการพัฒนาของนวนิยาย ในลำดับต่อไป นวนิยายมีความสำคัญในเรื่องสะท้อนภาพชีวิต จิตใจ สะท้อนภาพสังคม นวนิยาย เปรียบเสมือนกระจกส่องสังคมทำให้เรารู้บทสรุปของมนุษย์แต่ละคน ดังที่ตรีศิลป์ บุญขจร (2545, น.6) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ นวนิยายกับสังคมไทยว่า นักวิจารณ์บางคนกล่าวว่า วรรณกรรม เป็นคั่นฉ่องแห่งยุคสมัย ดังนั้น พฤติกรรมของตัวละครในนวนิยายจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ตัวละครผู้ที่มีนิสัยดี ย่อมเป็นที่รักใคร่ของคนส่วนมาก และหากตัวละครใดที่แสดงพฤติกรรมไม่ดี ย่อมมีแต่คนรังเกียจไม่มีใครรัก

กรงกรรม เป็นนวนิยายที่ประพันธ์โดย นิพนธ์ เทียงธรรม มีนามปากกาว่า จุฬามณี พิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2560 กล่าวถึงเรื่องราววิถีชีวิตของคนในบ้านหลังหนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนกรงของสมาชิกในครอบครัวที่มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่วที่แต่ละคนได้ทำลงไป ซึ่งตัวละครแต่ละตัวในครอบครัวนี้จะแสดงให้เห็นกิเลสที่ครอบงำมนุษย์จนทำให้ไม่เกรงกลัวต่อบาป และไม่ใส่ใจความผิดที่ตนเองกระทำขึ้นเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนเองปรารถนา จนเมื่อกรรมส่งผลให้แต่ละคนเป็นทุกข์ จึงเข้าใจมากขึ้น ดังบทแนะนำหนังสือ (นายอินทร์, ม.ป.ป.) ที่กล่าวไว้ว่า ทุกคนต่างมีเหตุผลในการกระทำของตน แต่เมื่อถึงคราที่กรรมส่งผล ก็ยากนักที่จะเลี่ยงหลบได้ ดังเช่นชีวิตของตัวละครหลายคนที่โลดแล่นที่อุทหาธรณ์ในนวนิยายเรื่องนี้ “กรงกรรม” เป็นนวนิยายที่บอกเล่าเรื่องราวพื้นถิ่นของชาวนครสวรรค์ได้อย่างถึงพริกถึงขิงกะเทาะเปลือกกิเลสต้นหาของตนออกมาได้อย่างหลุดลุ่ย

“กรงกรรม” ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนเมษายน 2562 และในปัจจุบันยังมีการออกอากาศ เนื่องจากยังคงได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง ละครกรงกรรมยังมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับละครสุดแค้นแสนรักซึ่งเป็นเรื่องราวของความแค้นจากความรัก และเน้นเรื่องความเป็นแม่กับลูกชายทั้ง 4 คน เป็นการเล่าเรื่องที่ว่าด้วยกรรมของตัวละครต่าง ๆ ที่พานพบกัน มาสู่โศกนาฏกรรมและการสูญเสียผ่านผู้คนในตระกูลแบ้เจ้าของธุรกิจค้าขายที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอ โดยตัวละครหลักได้แสดงความเป็นแม่ที่คอยบงการชีวิตลูก ๆ ทุกอย่างเพื่อหวังให้พวกเขามีชีวิตที่ดีแต่เรื่องราวที่ปรากฏในละครจะมีจุดพลิกผันตามผลของกรรมที่กระทำไว้ โดยละครตอนแรกที่ฉายมีความนิยม ถึง 3.167 และตอนจบ (ตอนที่ 19) ยังได้รับความนิยมถึง 11.136 ถึงเป็นสถิติที่สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับสถิติกับละครเรื่องอื่น ๆ ในช่วงเวลาที่ฉาย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2565)

พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องที่แสดงออกมานั้นเกิดจากจิตใจที่ถูกควบคุมด้วยกิเลส ซึ่งพระพุทธเจ้าได้สอนเกี่ยวกับธรรมชาติที่เข้าไปทำให้ใจเศร้าหมอง ทำให้เกิดความทุกข์ หรือทำให้จิตใจไม่สะอาดบริสุทธิ์ หรือเรียกโดยรวมว่าอุปกิเลส 16 ซึ่งอุปกิเลส 16 นี้เป็นความรู้สึกที่ละเอียดที่สุดของมนุษย์ เป็นกิเลสที่ส่งผลต่อจิตใจมนุษย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553, น. 265) ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง กรงกรรม เพื่อสะท้อนให้เห็นความรู้สึกฝ่ายลบที่ส่งผลให้จิตใจขุ่นมัวและเกิดความทุกข์ของตัวละครในเรื่อง และเพื่อทำความเข้าใจจิตใจของมนุษย์ที่มีกิเลสอยู่โดยปกติ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกรงกรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกรงกรรมนี้ ใช้แนวทางการศึกษาตามความหมายในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2553, น. 265 - 266) ดังนี้

อุปกิเลส หรือ จิตตอุปกิเลส 16 (ธรรมเครื่องเศร้าหมอง, สิ่งที่ทำให้จิตชุ่มมัวรับคุณธรรมได้ยาก ดุจผ้าเปอะเปื้อนสกปรกย้อมไม่ได้ดี – Upakkilesa : Mental defilements) ประกอบด้วย

1. อภิขฌาวิสมโลภะ คิดเพ่งเล็งอยากได้ โลกไม่สมควร, โลกกล้า จ้องจะเอา ไม่เลือก
ควร ไม่ควร

2. พยาบาท คิดร้ายเขา

3. โกธะ ความโกรธ

4. อุปนาหะ ความผูกโกรธ

5. มักขะ ความลบหลู่คุณท่าน, ความหลู่, ลบถ้าง ปิดซ่อนคุณค่าความดี

ของผู้อื่น

6. ปลาสะ ความดีเสมอ, ยกตัวเทียมท่าน, เอาตัวขึ้นตั้งขวางไว้ ไม่ยอมยก

ให้ใครดีกว่าตน

7. อีสสา ความริษยา

8. มัจฉริยะ ความตระหนี่

9. มายา มารยา

10. สาเลยยะ ความโอ้อวดหลอกเขา, หลอกด้วยคำโอ้อวด

11. ถัมภะ ความหัวดี, กระจ่าง

12. สारัมภะ ความแข่งดี, ไม่ยอมลดละ มุ่งแต่จะเอาชนะกัน

13. มานะ ความถือตัว, ทะนงตัว

14. อติมานะ ความถือตัวยิ่งกว่าเขา, ดูหมิ่นเขา

15. มทะ ความมัวเมา

16. ปมาทะ ความประมาท, ละเลย, เลินเล่อ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกรงกรรมนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมข้อมูลการวิจัยโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยาย และอุปกิเลส 16
2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยอ่านและรวบรวมข้อความที่แสดงให้เห็นถึงการมีอุปกิเลส 16 จากนวนิยายเรื่องกรงกรรมอย่างละเอียด แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวทางการวิจัย
3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล ผู้วิจัยจะสรุปและอภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกรงกรรมนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการแสดงพฤติกรรมของตัวละคร จำนวน 6 ตัวที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง คือ เรณู ย้อย พิไล ต้มปฐม (เฮียใช้) และแดงอ่อน ซึ่งมีพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงให้เห็นอุปกิเลส 16 จำนวน 101 ครั้ง แบ่งเป็นประเภทของอุปกิเลส 16 ได้ดังนี้

- 1) โจร (ความโกรธ) มีปรากฏในนวนิยาย จำนวน 36 ครั้ง ดังตัวอย่างบทสนทนาที่ย้อย ซึ่งเป็นมารดาฝ่ายชายที่แสดงต่อเรณูที่เป็นภรรยาของลูก (จุฬามณี, 2560, น. 11) โดยมีการบรรยายว่า “ฝ่ายแม่ของเขาเองตอนนี้ก็หน้าแดงดวงตาวาววับ จ้องมองหญิงสาวที่เกาะเขาอยู่อย่างจะกินเลือดกินเนื้อ” (จุฬามณี, 2560, น. 11) แล้วย้อยก็กล่าวกับลูกชายคนโตว่า “เอามันกลับไปเข้าช่องเข้าบาร์ ที่มันเคยอยู่ด้วยนะอย่าทิ้งไว้ให้เป็นเสนียดสยดาของม้า” (จุฬามณี, 2560, น. 12) แต่เมื่อลูกชายบอกกับนางว่าเรณูตั้งครรภ์อยู่ ย้อยจึงกล่าวด้วยความโมโหและดุลูกเรณูว่า “ท้องได้ก็แท้งได้คนอย่างอื่นี่ ม้าไม่เชื่อหรือกว่ามันไม่เคยรีดเด็กออกจากท้อง” (จุฬามณี, 2560, น. 12)

ตัวละครอีกตัวหนึ่งซึ่งแสดงความโกรธรองลงมาจากย้อย คือ พิไล สะใภ้รองของบ้านแบ๊ที่เป็นคู่หมั้นกับลูกชายคนโต ก่อนที่เรณูจะมาเป็นสะใภ้ใหญ่ พิไลจึงได้แต่งงานกับลูกชายคนรองของบ้านแทน พิไลมีความอิจฉาที่เรณูได้ตำแหน่งที่ตนเองต้องการจึงทำทุกวิถีทางที่จะไล่เรณูออกจากครอบครัว เพื่อที่ตนเองจะได้รับมรดกมากที่สุด พฤติกรรมของพิไลที่มีต่อเรณูจึงเป็นความโกรธอยู่หลายเหตุการณ์ ตัวอย่างเช่น พิไลคุยกับสามีเพื่อใส่ร้ายเรณูเกี่ยวกับแม่สามี ดังความว่า เฮียก็เห็นแล้วนี่ ม้านะ หน้าหมองคล้ำทั้งที่อยู่แต่ในร่ม แล้วก็พูดกับมันอย่างกับไม่

เคยเกลียดมันมาก่อน นี่ก็ไม่รู้แอบเอาอะไรให้มันอีกหรือเปล่า เงินทองที่จะไปซื้อ ถ้าซื้อผ่อนมา ขายเปิดร้าน ฉันก็ว่ามันคงไม่พัวเงินม้าหрок หน้าอย่างมันคงไม่มีเหลือเก็บไว้หрок มันถึงต้องหาทางจับคนรวย ๆ มีฐานะอย่างเฮียใช้ (จุฬามณี, 2560, น. 356) บทสนทนาข้างต้นเกิดจากสาเหตุที่พิไลได้กล่าวไว้ในนวนิยาย ความว่า “ฟังกันให้ดี ๆ นะ ก่อนหน้านั้นฉันรักใคร่และหมั่นหมายอยู่กับเฮียใช้นาคของฉันจะต้องได้เป็นสะใภ้ใหญ่ที่นี่ ทุกอย่างของที่นี่มันจะต้องเป็นของเฮียใช้ เป็นของฉัน เป็นของลูกฉัน แต่มันอีเรณูมันแย่งทุกอย่างของฉันไปถ้าใครมาเป็นฉันจะรู้สึกอย่างไร (จุฬามณี, 2560, น. 718)

ตัวอย่างบทสนทนาข้างต้น เป็นการแสดงออกของพฤติกรรมที่เกิดจากความโกรธ ซึ่งตัวละครแสดงออกมาจากความรู้สึกภายในใจด้วยการกล่าวคำพรูสวาท คำทอ เพื่อทำร้ายอีกฝ่ายให้เสียใจหรือโกรธเหมือนที่ตนเองกำลังเป็นอยู่ ซึ่งความโกรธของตัวละครส่วนใหญ่ นั้นมีสาเหตุมาจากความรักและความต้องการครอบครองสิ่งที่ตนเองรัก เมื่อไม่ได้ดังใจปรารถนา จึงแสดงความโกรธและพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย ดังพุทธวจนะในธรรมบท ได้กล่าวถึงความรักไว้ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555, น. 149) ความว่า “อย่าติดอยู่กับสิ่งที่เรารัก หรือไม่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่เรารักเป็นทุกข์ การพบเห็นแต่สิ่งที่ไม่รัก ก็เป็นทุกข์” เปรียบเทียบได้กับพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงออกมาเพราะติดอยู่กับความรัก แล้วถูกพรากจากสิ่งที่รัก จึงมีแต่ความโกรธ และก็เป็นทุกข์

2. อภิขณาวิสมโลภะ (คิดเพ่งเล็งอยากได้, โลกกล้าจ้องจะเอาไม่เลือกควร ไม่ควร) มีปรากฏในนวนิยาย จำนวน 12 ครั้ง ตัวอย่างพฤติกรรมของพิไลที่แสดงออกต่อคนรอบข้าง เพราะความต้องการสมบัติของพิไลเอง ดังเหตุการณ์ที่พิไลยื่นเงื่อนไขการแต่งงานกับลูกชายคนรองของบ้านแบ้ ทั้งที่ตนเองเคยเป็นว่าที่สะใภ้ใหญ่ ความว่า “ส่วนพิไลหลังจากที่นอนครุ่นคิดมาทั้งคืน ระหว่างมื้ออาหารเช้า หญิงสาวก็เอ่ยขึ้นมามาว่า เรื่องแต่งกับเฮียตงหนูตกลง แต่หนูต้องมีข้อแม้กับทางเขาสองข้อ นะเตี้ย นะแม่ ข้อแรก หนูขอทองหมั้นใหม่ขอเท่าเดิมที่เฮียใช้ให้มาอีกข้อ ถ้าแต่งเข้าไปแล้วหนูจะต้องมีศักดิ์มีสิทธิ์เหมือนสะใภ้ใหญ่ทุกประการ กิจการร้านค้าต้องตกทอดเป็นของเฮียตง (จุฬามณี, 2560, น. 45) ความโลภของพิไลปรากฏในนวนิยายอยู่บ่อยครั้ง เช่น (พิไล) ครุ่นคิดหาวิธีเข้าไปครอบครองกิจการ ที่เป็นสิทธิ์ของสามีของตนตามข้อตกลงให้เร็วที่สุด เพราะถ้านางย้อยเกิดเปลี่ยนใจหรือเล่นแง่ แรงที่ทุ่มเทลงไปทำให้เงินใน”กงสี”เพิ่มพูน คนไม่ได้ออกแรงทำงานก็มีสิทธิ์ใช้จ่ายสบายไปซึ่งมันมิได้ยุติธรรมกับประสงค์และเธอเลยสักนิด (จุฬามณี, 2560, น. 151) และ (พิไล) มองตามแล้วยิ้มเย็น โดยใจก็คิดว่าเก็บสะสมไปเถอะสุดท้ายของพวกนี้มันก็จะกลายเป็นของของอีพิไลนี่แหละ (จุฬามณี, 2560, น. 206)

จากบทบรรยายข้างต้น แสดงให้เห็นความโลภที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนนคือ ความโลภอยากได้สมบัติของฟีโล ที่พยายามทำทุกวิถีทางที่จะเข้ามาอยู่ในตระกูล เมื่อเป็นสะใภ้ใหญ่ไม่ได้ ก็วางเงื่อนไขที่จะทำให้ตนเองมีสิทธิ์เท่ากับสะใภ้ใหญ่คือ เรณู เพื่อจะได้มีสิทธิ์ในการครอบครองสมบัติในตระกูลฝ่ายชายได้มากขึ้น อีกทั้งยังทำทุกอย่างเพื่อให้เรณูเป็นที่เกลียดชังของนางย้อย แล้วไล่เรณูออกจากบ้าน ตนเองจะได้สิทธิ์ครอบครองสมบัติทั้งหมด ด้วยความโลภจากความอยากได้สมบัตินี้เองที่ทำให้เกิดพฤติกรรมทั้งความโกรธ การด่าทอผู้อื่น อิจฉา และพยายามตามมาเสมอ เปรียบดังที่พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงความโลภไว้ว่า “โภคทรัพย์ ทำลายคนโง่ แต่ทำลายคนที่ไฝแสวงนิพพานไม่ได้ เพราะโลภในโภคทรัพย์ คนโง่ยอมทำลายคนอื่น และ (ผลที่สุดก็ทำลาย) ตนเอง” (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555, น. 250)

3. อิสสา (ความริษยา) ปรากฏในนวนิยาย จำนวน 12 ครั้ง ดังบทบรรยายในนวนิยายเกี่ยวกับความอิจฉาที่ฟีโลมีต่อเรณู ความว่า ความริษยาทำให้ฟีโลรู้สึกแค้นหน้าอก เพราะถ้าเรณูตั้งท้องกับปฐมแล้ว ก็ยากที่กำจัดมันไปให้พ้นทาง ฟีโลก็คิดหาทางรวบรัดพานางย้อยไปหาหมอที่ชนแดนให้เร็วขึ้นก่อนที่นางย้อยจะรักและรู้สึกผูกพันกับหลานจากลูกชายคนโต (จุฬามณี, 2560, น. 59) ทำให้ทุกอย่างที่เรณูทำ กลายเป็นที่จับตามองจากฟีโล ดังเหตุการณ์ที่ฟีโลเห็นเรณูใส่สร้อยทอง ความว่า ฝ่ายฟีโลนั้นแม้จะไม่มีใครยืนยันได้ว่าทองเส้นนั้นเป็นของใคร แต่ฟีโลก็พอเดาออกว่าใครเป็นคนให้ทองเรณูยืมใส่มาอดคนในงาน แล้วฟีโลก็คิดอีกว่าขอให้เป็นแค่การยืมเถอะ ถ้าให้เลยละก็ฟีโลไม่ยอมเด็ดขาด ! (จุฬามณี, 2560, น. 300) จากเหตุการณ์นี้ยิ่งทำให้ฟีโลจับผิดเรณูด้วยความอิจฉามากยิ่งขึ้น ดังบทบรรยายความว่า ยิ่งเห็นทองคำที่คอเรณูใจฟีโลก็ยิ่งขุ่น แม้เหตุผลของนางย้อยจะเข้าที่ แต่จู่ ๆ คนซึ่งกี่ยวลากดินอย่างนางย้อย ยอมเสียทองทั้งที่ไม่ใช่เรื่องจำเป็นจะต้องเสีย มันเป็นเรื่องผิดวิสัยนางย้อยเป็นอย่างมาก (จุฬามณี, 2560, น. 321)

ตัวอย่างข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความอิจฉาของฟีโลที่มีต่อเรณู ทำให้ตนเองนั้นเกิดความทุกข์ใจ เพราะคิดว่าเรณูจะเป็นที่รักของแม่ฝ่ายชาย และมีสิทธิ์ได้สมบัติมากกว่าตนเอง เหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับระหว่างความโลภกับความอิจฉา ทำให้คนแสดงพฤติกรรมไม่ดีอื่น ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ตั้งแต่ การด่าทอ ให้อภัยผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถทำร้ายผู้อื่นได้โดยไม่รู้สึกผิด เพราะคิดว่าตนเองเป็นผู้ถูกกระทำ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงความอิจฉา แม้เป็นการอิจฉาเกี่ยวกับการให้ทานก็ทำให้เกิดทุกข์ได้ ความว่า “ประชาชนยอมให้ทานตามศรัทธา ใครคิดอิจฉาในข้าวและน้ำของคนอื่น เขาย่อมไม่ได้รับความสงบใจ ไม่ว่ากลางวันหรือกลางคืน” ดังนั้นการที่เราเกิดความอิจฉาผู้อื่นย่อมสร้างความทุกข์ใจให้แก่ตนเองได้

4. อติมานะ (ความถือตัวยิ่งกว่าเขา, ดูหมิ่นเขา) มีปรากฏในนวนิยาย จำนวน 8 ครั้ง ดังตัวอย่างบทสนทนาของย้อย แม่ที่รักลูกชายของตนมากจนไม่คิดว่าเรณูจะคู่ควรกับลูกชายคนโตของตนเอง จนกล่าวกับเรณูอย่างดูหมิ่นว่า “ไม่ต้องบอกก็รู้หรือกว่าสารรูปอย่างนี้จะทำงานอะไรได้ แต่งเนื้อแต่งตัว แต่งหน้าทาปากอย่างนี้มันต้องเป็นกะหรี่แน่ ๆ” (จุฬามณี, 2560, น. 11) และกล่าวอีกว่า “เอามันกลับไปเข้าช่องเข้าบาร์ ที่มันเคยอยู่ด้วยนะ อย่าทิ้งไว้ให้เป็นเสนียดสายตาของม้า” (จุฬามณี, 2560, น. 12) แม้กระทั่งลูกชายอ่อนวอนให้มารดายอมรับในภรรยาของตนเอง แต่นางย้อยก็ยังไม่ยอมรับ พร้อมกับดูหมิ่นจนทำร้ายจิตใจเรณูอยู่เสมอ ดังตัวอย่างบทสนทนาที่กล่าวว่า “อีเรณูชาวบ้านร้านตลาดเขาพูดกันว่าพอกูไม่อยู่มึงก็พาเพื่อนกะหรี่ของมึงเข้ามามั่วสุมในบ้านของกู” (จุฬามณี, 2560, น. 160) แม้เรณูจะปฏิเสธแต่นางย้อยก็ยังไม่ยอมรับฟังอยู่ดี และกล่าวต่อว่า “อย่าทำเป็นไขสือหน่อยเลย คนเขาเห็นกันทั้งชุมแสง ภูนี้หน้าขาไปหมด มึงหยาบมากไปแล้ว ทำเหมือนบ้านของกูเป็นช่องโสเภณีเห็นที่จะอยู่ด้วยกันไม่ได้แล้ว” (จุฬามณี, 2560, น. 160)

จากบทสนทนาข้างต้น แสดงให้เห็นพฤติกรรมการดูหมิ่นผู้อื่น อันเกิดจากมีความเห็นว่าตนเองฐานะดีกว่า หรือมีกำเนิดสูงกว่า จึงดูหมิ่นการดำเนินชีวิตของผู้ที่ตนเองเห็นกว่าต่ำกว่า ด้วยการกล่าวคำพรูสวาทและดูถูก ทั้งเรื่องฐานะความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจและอาชีพ

5. ถัมกะ (ความหัวดี, กระด้าง) ปรากฏในนวนิยาย จำนวน 6 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการไม่ยอมทำตามอีกฝ่าย ดังที่เรณูไม่ยอมทำตามคำสั่งของนางย้อยที่ไล่ให้ออกจากบ้านไป เพราะเรณูไม่คู่ควรกับลูกชายคนโตของตน ตัวอย่างบทสนทนาที่แสดงให้เห็นความหัวดีของเรณู คือ “ไม่กลับ ฉันไม่กลับฉันจะอยู่กับผัวของฉันที่นี่ พี่ใช้ บอกแม่พี่ไปสิว่าฉันท้อง ฉันท้องกับพี่เขาแล้วฉันจะกลับไปได้อย่างไร” (จุฬามณี, 2560, น. 11) และมีการต่อปากต่อคำกับแม่สามีอยู่เสมอ ดังตัวอย่างบทสนทนาที่กล่าวว่า “แล้วม้าจะด่าทำไม ด่าแล้วได้ประโยชน์อะไรไหม ก็จริงไหมล่ะใครก็รู้กันทั้งชุมแสงแล้วว่าหนูมาที่นี้ในฐานะเมียที่อุ้มท้องลูกให้พี่ใช้ ลูกชายของม้า อุ้มท้องหลานให้มามาด่าหนู เอาหนูออกมาประจาน ถามจริง ๆ เอะม้าไม่อายคนบ้างหรือใครได้ยินก็หัวเราะกันทั้งนั้น” (จุฬามณี, 2560, น. 34) จากความดื้อนี้เองที่ยิ่งทำให้นางย้อยโกรธและดูหมิ่นเรณูมากขึ้น จนทำให้เรณูเจ็บปวดที่พยายามทำความดีแต่ก็ไม่ชนะใจแม่สามีได้ “เรณูซ่อนความเจ็บปวดใจไว้ในสีหน้าแต่เมื่อถูกกดดันให้จนมุมเธอก็จำเป็นต้องลุกขึ้นสู้เพราะเธอเลือกที่จะเดินเข้าสนามรบมาเอง เธอจะต้องสู้ให้ได้ชัยชนะกลับไป เธอจะต้องกลับไปหัวเราะให้เสียงดังในคลับบาร์” (จุฬามณี, 2560, น. 41) อาจเป็นเพราะต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ต้องทำอาชีพ

โสเภณีหรือทำงานในคลับบาร์ จึงทำให้เรณูหัวดีเพื่อจะทำทุกวิถีทางที่ทำให้ตนเองได้ใช้ชีวิตอย่างสุขุขและไมโดนดูถูกเหยียดหยาม ดังบทสนทนาที่เรณูได้กล่าวกับมารดาของตนเองว่า “คนอย่างหนู ค่าไม่เจ็บหรือแม่ เพราะชีวิตนี้โดนค่ามาเยอะแล้ว ถ้าค่าแล้วเจ็บแล้วตาย หนูตายไปนานแล้วเพราะฉะนั้นต่างคนต่างอยู่เถอะ หนูอยู่ในที่ของหนู แม่ก็อยู่ในที่ของแม่ไป” (จุฬามณี, 2560, น. 161)

บทสนทนาที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นความหัวดีอ ไม่ยอมคนของเรณู ด้วยสาเหตุที่เรณูนั้นเกิดในครอบครัวที่ยากจน ต้องทำงานหาเงินให้มาก ๆ เพื่อเลี้ยงตนเองอีกทั้งยังถูกพี่เขยข่มขืนจนตั้งครรภ์ จึงต้องพยายามทำให้หาเงินส่งให้มารดาเลี้ยงลูกของตนเองด้วย เธอไม่ยอมละความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเองจากคนมีอาชีพขายบริการทางเพศ มาสู่ชาวบ้านที่ชายขนมทั่ว ๆ ไป โดยต้องต่อสู้กับอุปสรรคที่ยากยิ่ง คือ แม่ของสามีที่ไม่ยอมรับในตัวเธอ เธอจึงต้องทำทุกอย่างเพื่อให้นางย้อยยอมรับให้ได้

6. สารัมมะ (ความแข่งดี, ไม่ยอมลดละ, มุ่งแต่จะเอาชนะกัน) ปรากฏในนวนิยายจำนวน 6 ครั้ง เกิดขึ้นจากการต้องการชนะกันของฝ่ายแม่สามีและลูกสะใภ้ โดยฝ่ายแม่สามีต้องการจะไล่ลูกสะใภ้ออกจากบ้าน ส่วนฝ่ายลูกสะใภ้ก็ต้องการการยอมรับจากแม่สามี แต่ก็ไม่ยอมอ่อนน้อมถ่อมตน จึงทำให้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันของสองฝ่ายขึ้นอยู่เสมอในตอนต้นเรื่อง เช่น เรณูบอกกับเขา (เฮียใช้) ว่า ‘ถ้าไม่เข้าถ้าเสีย มันก็จะไม่ได้ลูกเสียอย่างที่เราจะได้แน่’ เรณูไม่กลัวคำขู่ของเขาเลยสักนิด เขาบอกกับเรณูเสมอว่าแม่ของเขานั้นร้ายถึงเพียงไหน (จุฬามณี, 2560, น. 10) และ “เรณูทนไม่ไหวจึงลุกขึ้นมา ด้วยใบหน้าอวดดีถือดีและใบหน้าท่าทางน้ำเสียงแบบนี้ เรณูก็มั่นใจว่ามันจะทำให้ไฟในอกของนางย้อยลุกโชนยิ่งขึ้น” (จุฬามณี, 2560, น. 34) การกระทำนี้เองที่เป็นเหตุทำให้นางย้อยยังไม่ยอมแพ้อีกฝ่าย จนกล่าวออกมาว่า “แต่ฉันเกลียดมัน! ฉันเกลียดมัน!” ความคับแค้นใจอยากเอาชนะทำให้น้ำตาของนางย้อยไหลออกมา” (จุฬามณี, 2560, น. 163) และ “กูไม่มีวันเชื่อ คนสิ้นไร้ไม้ตอกอย่างมึงรักใคร่ไม่เป็นหรือ มึงรักดีใหญ่เพราะมันเป็นลูกกูเพราะมันมีเงินแต่มึงอย่าหวังเลยว่ามึงจะได้เงินจากกูไป” (จุฬามณี, 2560, น. 163)

จากบทสนทนาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าทั้งเรณูและนางย้อย มีความพยายามที่จะเอาชนะกัน ฝ่ายเรณูต้องการเอาชนะแม่สามีเพื่อให้มีชีวิตที่ดี ไม่ต้องกลับไปขายบริการทางเพศเหมือนก่อน ฝ่ายนางย้อยต้องการเอาชนะเรณู เพื่อที่จะให้ลูกชายคนโตได้กับผู้หญิงที่ดีกว่านี้ จึงเกิดการแข่งดี ไม่ยอมลดละทวิฤทธิของตนเอง ทำให้ทั้งสองฝ่ายมีแต่ความทุกข์ใจในทุกครั้งที่นึกถึงอีกฝ่าย หรือทุกครั้งที่ต้องเจอหน้ากัน เหมือนเป็นการแข่งขันเพื่อที่จะทำให้นางย้อยมีความสุข

แต่ถ้าการแข่งขันนี้ยังไม่จบก็จะต้องพบกับทุกซ์ทั้งสองฝ่าย ดังพุทธวจนะในธรรมบทที่กล่าวว่า “ผู้ใดปรารถนาสุขเพื่อตน โดยการก่อทุกข์ให้คนอื่น ผู้นั้นมักเกี่ยวพันด้วยเวรไม่รู้สิ้น ไม่มีทางพ้นทางเวรไปได้” (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555, น. 205) การต่อสู้แข่งขันจึงไม่มีวันจบสิ้น และไม่มีวันมีความสุขทั้งสองฝ่าย

7. พยาบาท (คิดร้ายเขา) ปรากฏในนวนิยาย จำนวน 5 ครั้ง เกิดขึ้นเนื่องมาจากความโกรธที่ตัวละครส่วนใหญ่มีอยู่เป็นพื้นฐาน ยกตัวอย่างระหว่างพิไลกับเรณู ที่พิไลเห็นว่าเรณูเริ่มได้รับการยอมรับจากนางย้อยผู้เป็นแม่สามี จนถึงขนาดให้ยืมหรืออาจจะยืมสร้อยทองให้กับเรณู ทำให้พิไลเกิดความอิจฉา และตัดสินใจให้คนงานมาปล้นสร้อยทองของเรณู เพื่อที่จะใส่ร้ายว่าเรณูนำทองไปขาย จากบทบรรยายความว่า “ระหว่างที่คุยกันอยู่ พิลิที่พยายามปรับน้ำเสียงให้เป็นปกติก็เห็นว่า “สายสร้อย” ในคอของเรณูนั้นมันบาดตาบาดใจเหลือเกิน ถ้าเรณูยังต้องหาบของออกจากโรงสีตั้งแต่เช้ามืด แล้วถูกโจรจี้เอาทองที่ใส่ล่อตาล่อใจไป ก็คงจะจับมือใครดมไม่ได้ (จุฬามณี, 2560, น. 355) พิลิจึงสั่งให้คนงานของตนไปปล้นทองของเรณู ดังบทสนทนาของพิไลที่กล่าวว่า “สร้อยทองของอีเรณูที่โดนกระตุกไป ฉันเป็นคนสั่งให้น้ำเช็ดทำเอง ถ้ามจริง ๆ เอะฉันทำอย่างนี้ฉันผิดใช่ไหม ฉันทำอย่างนี้กับคนที่ฉันเกลียด คนที่แย่งทุกอย่างทุกอย่างไปจากชีวิตฉันฉันผิดใช่ไหม” (จุฬามณี, 2560, น. 719) อีกทั้งยังพยายามที่จะประจานความผิดของเรณูตามบทบรรยายที่กล่าวว่า (พิไลคิด) งานนี้จะรู้กันแค่เฉพาะคนในบ้านไม่ได้เสียแล้ว เรื่องชั่วช้าเลวทรามที่อีเรณู ทำลงไปนี่ต้องรู้กันทั้งตลาดชุมแสง เพราะถ้ามีคนเกลียดมัน ถึงให้มันปากดีขยันขันแข็ง ทำขนมถูกปากคนถึงเพียงไหน ก็ไม่มีใครซื้อขนมมันกินหรอก และดีไม่ดี ร้านผ้าของมันที่กำลังจะเปิดในอีกไม่กี่วันจะต้องร้าง ถึงเวลานั้นก็พอดีที่พิไลหาทางแก้ของสำเร็จ ที่นี้เองมันจะต้องระเห็จไปจากชุมแสงกันทั้งสองพี่น้อง (จุฬามณี, 2560, น. 273 - 274)

จากบทสนทนาข้างต้นนี้เอง ที่แสดงให้เห็นว่าพิไลมีความพยาบาทต่อเรณู เพราะพิไลคิดว่าเรณูนั้นเข้ามาแย่งสิทธิ์การครอบครองสมบัติทั้งหมดของนาง เมื่อเห็นนางย้อยดีต่อเรณู จึงยิ่งโกรธ และยิ่งต้องการทำร้ายเรณูมากขึ้น ซึ่งเป็นการพยาบาทที่เกิดจากสาเหตุของความอิจฉาและความโกรธ ทำให้พิไลกระทำความผิดโดยที่ไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี และเป็นการสร้างความทุกข์ใจให้แก่ตนเองตลอดเวลา

8. อุปนาหะ (ความผูกโกรธ) ปรากฏในนวนิยาย จำนวน 5 ครั้ง ดังตัวอย่างบทสนทนาที่พิไลได้กล่าวไว้ว่า “ฟังกันให้ดี ๆ นะ ก่อนหน้านั้นฉันรักใคร่และหมั่นหมายอยู่กับเฮียใช้นาคัดของฉันจะต้องได้เป็นสะใภ้ใหญ่ที่นี่ ทุกอย่างของที่นี่มันจะต้องเป็นของเฮียใช้ เป็นของฉัน เป็นของลูกฉัน แต่มัน อีเรณูมันแย่งทุกอย่างของฉันไป ถ้าใครมาเป็นฉันจะรู้สึกอย่างไร” (จุฬามณี, 2560,

น. 718) หรือที่แต่งอ่อนแสดงความผูกโกรธที่นางย้อยไปยึดบ้านของตน จนต้องหันไปขายบริการทางเพศเพื่อหาเลี้ยงตนเองแทนการทำเกษตร แต่งอ่อนกล่าวว่ากับนางย้อยว่า “อีย้อย ไอ้เซ่ง อีคนฉิบหาย ไอ้คนจัญไร พวกมึงดัดแข้งดัดขาไม่ให้กูมีที่ทางทำมาหากิน ขอให้มึงหมดทางทำมาหากินเหมือนกูบ้าง ขอให้มึงถูกดัดแข้งดัดขาไปไหนมาไหนไม่ได้ ขอให้มึงหนักตามึงบอด วิงวอนขอความเห็นใจจากใครใครก็ไม่ฟังเสียงมึง ขอให้ครอบครัวมึงจงฉิบหายวายป่วงทำอะไรก็ไม่เจริญ” (จุฬามณี, 2560, น. 79) หรือแม้แต่ติมที่ถูคนางย้อยยึดที่ดินทำกิน ก็ได้กล่าวกับนางน้อยว่า “เป็นเพราะมึงที่ทำให้กูบ้านแตกสาแหรกขาดเพราะฉะนั้นมึงก็อย่าหวังเลยว่า จะมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างมีความสุข มึงไม่ได้ทำแต่เฉพาะกูคนเดียวหรอกอีย้อย มีอีกคนที่มึงทำกับเขาแบบนี้ มึงไปยึดไร่ยึดนะเขามากี่แปลง” (จุฬามณี, 2560, น. 79) ทำให้ติมช่วยเหลือเรณูเพื่อจะได้เข้ามาเป็นสะใภ้ของบ้านนี้ เปรียบเหมือนเป็นการแก้แค้นให้นางย้อยต้องได้รับความทุกข์ที่มีสะใภ้ทำอาชีพขายบริการทางเพศ

ตัวอย่างบทสนทนาข้างต้นเกิดจากการกระทำให้เกิดความโกรธ และตามด้วยความผูกโกรธ คือ ไม่ยอมหยายโกรธกันง่าย ๆ ดังเช่นที่เรณูเข้ามาแย่งตำแหน่งสะใภ้ใหญ่จากพิไล ทำให้พิไลโกรธเรณู และผูกโกรธ คือ พบเห็นเรณูเมื่อใดก็จะโกรธและพยายามจะทำร้ายเรณูอยู่เสมอ หรือแม้แต่เรื่องของติมที่นางย้อยให้ยืมเงินแล้ว เมื่อติมไม่มีเงินมาใช้คืนได้ทันใจนางย้อย นางจึงได้ยึดที่ดินของครอบครัวติม ทำให้แม่ของติมต้องตรอมใจตาย ติมต้องย้ายออกจากบ้าน และไปขายบริการทางเพศ ติมจึงผูกโกรธจนสาปแช่งนางย้อยแบบข้างต้น

9. มานะ (ความถือตัว, ทะนงตัว) ปรากฏในนวนิยาย จำนวน 4 ครั้ง ดังตัวอย่างบทสนทนาที่เรณูได้กล่าวกับมารดาว่า “ชีวิตคนเรามาเลือกเกิดไม่ได้นี่แม่ แล้วตอนนั้นหนูก็ยังเด็ก ยังโง่ ไม่ประสีประสายังคิดอะไรไม่ได้ แต่ตอนนี้หนูรู้แล้วว่าหนูก็เป็นคนและหนูจะต้องอยู่อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีเหมือนคนอื่นเขาบ้าง ไม่มีผู้หญิงคนไหนอยากเป็นกะหรืหรือกะไม่มีหรือ” (จุฬามณี, 2560, น. 154) หรือที่ย้อยถือตัวว่าตนเองสูงกว่าเรณู โดยกว่ากับลูกชายคนที่สามว่า “มันก็แค่เป็นนางบำเรอพี่ชายมึงเท่านั้นแหละ มันไม่ใช่สะใภ้กู ไม่ใช่พี่สะใภ้พวกมึงเพราะฉะนั้นอย่าเรียกมันว่าซ้อ แล้วบอกกับคนอื่น ๆ ด้วยว่าอย่านับถือว่ามันเป็นพี่สะใภ้เด็ดขาด บ้านเราจะต้องไม่มีสะใภ้อย่างมัน” (จุฬามณี, 2560, น. 34)

จากตัวอย่างบทสนทนาข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความถือตัวหรือทะนงตัวว่าตนเองนั้นมีดีกว่าผู้อื่น เก่งกว่าผู้อื่น น่าจะมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม แต่ยังมีได้ถูกหรือดูหมิ่นผู้อื่นเหมือนกรณีของอติมานะ (ดูหมิ่นเขา)

10. มัจฉริยะ (ความตระหนี่) มีปรากฏในนวนิยาย จำนวน 3 ครั้ง จากบทสนทนาของนางย้อยที่กล่าวกับสามีและลูกชาย “กูจะไม่ยอมเสียทองหมั้นหีบนั้นไปอย่างเด็ดขาด” (จุฬามณี, 2560, น. 17) และ “นางย้อยบอกกับลูกชายเพียงว่าดูแลร้านให้ดี ๆ อย่าให้ตัวเสีย แก่เฒ่าเด็ดขาดตอนนี้มาไม่ไวใจมัน” (จุฬามณี, 2560, น. 19) อีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงถึงความตระหนี่ของนางย้อยคือ การที่นางต้องการให้พิไล มาเป็นสะใภ้ของนางเหมือนเดิม จึงกล่าวกับบิดามารดาของพิไลไป แต่ด้วยความที่พิไลต้องการสมบัติของครอบครัวแม้จะมีข้อแลกเปลี่ยนซึ่งทำให้นางย้อยไม่พอใจลึก ๆ ด้วยความตระหนี่ของตน จากบทสนทนาความว่า นางย้อยถึงกับกัดฟันกรอด แม้เมื่อจดหมายจะพูดว่ายินดียินยอมทำตามความต้องการของนางแต่ข้อเรียกร้องที่พิไลยื่นเสนอมานั้นมันมากเกินไป ทองหมั้นน้ำหนัก 10 บาท ชุดใหม่ส่วนของเดิมนั้นถือเป็นค่าทำขวัญและในอนาคตร้านค้าแห่งนี้จะต้องเป็นของประสงค์ ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินสมบัติที่ปฐมพึงมีสิทธิ์ได้รับตามธรรมเนียมนั้นจะต้องไปตกอยู่ในมือของน้องชาย เพราะความโง่เขลาเบาปัญญาของตน (ลูกชายคนโตที่รับเรณูมาเป็นภรรยา) (จุฬามณี, 2560, น. 47)

ความตระหนี่นี้เกิดจากที่นางย้อย ได้กระทำทุกอย่างเพื่อให้โรงสีและกิจการที่ตกทอดมาจากฝ่ายสามีเป็นของตนเอง (เหมือนกับที่พิไลคิด) และยังได้ทำงานหาเงินมาจนมีฐานะที่ดีขึ้นกว่าเดิม ทำให้นางไม่ต้องการจะเสียเงินโดยไม่จำเป็น ซึ่งอาจจะมองว่าเป็นการกระทำที่เหมาะสมแล้ว แต่ความตระหนี่นี้เองที่ทำให้นางย้อยมีความทุกข์ ไม่ไวใจแม้กระทั่งให้ลูกชายของตนเอง ฝักร้านคนเดียว

11. ปมาทะ (ความประมาท, ละเลย, เลินเล่อ) ปรากฏในนวนิยาย 1 ครั้ง จากบทบรรยายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ปฐมรับเรณูมาเป็นภรรยา ความว่า (ปฐม) ถอนหายใจออกมาสายตาเบนไปจับที่บันไดเพื่อให้แม่หมดหวังกับเขาจึงต้องบอกความจริงไปว่า “ก่อนจะกลับมาบ้านผมจดหมายไปบอกพิไลว่าผมคงแต่งงานกับเขาไม่ได้แล้ว” ผมรู้ว่าผมผิดผมไม่อยากให้เขารอทองบ้านก็ยกให้เขาไปเลยเพราะเราเป็นฝ่ายผิด (จุฬามณี, 2560, น. 16)

การดำเนินชีวิตของปฐมแสดงให้เห็นถึงความประมาท ที่เขาชอบใช้ชีวิตไปทีโอเคจรและพบรักกับเรณู จึงทำให้ชีวิตของเขาต้องลำบากเพราะมารดาไม่ยอมรับในตัวภรรยา และทำให้ต้องเสียของหมั้นไปเพราะเขาละเลยความต้องการของบิดามารดาที่ต้องการจะให้แต่งงานกับพิไล ความทุกข์ของปฐมจึงเปรียบได้กับคำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงตรัสไว้ว่า “เหล่าสัตว์ ติดกับตัณหา กระเสือกกระสนดูจะตายติดบ่วง สัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในกิเลสเครื่องผูกมัด ย่อมประสบทุกข์บ่อย ๆ ตลอดกาลนาน” (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555, น. 240)

12. ปลาสะ (ความดีเสมอ, ยกตัวเทียมท่าน, เอาตัวขึ้นตั้งขวางไว้ ไม่ยอมยกให้ใครดีกว่าตน) ปรากฏในนวนิยาย จำนวน 1 ครั้ง คือ เหตุการณ์ที่ฟิโลต้องการประจานเรณู เพื่อไม่ให้เรณูได้ดีกว่าตน ดังความคิดของฟิโลที่คิดว่า งานนี้จะรู้กันแค่เฉพาะคนในบ้านไม่ได้เสียแล้ว เรื่องชั่วช้าเร็วตามที่อี เรณู ทำลงไปนี่ต้องรู้กันทั้งตลาดชุมแสง เพราะถ้ามีคนเกลียดมัน เอาให้มันปากดี ขยันขันแข็ง ทำขนมถูกปากคนถึงเพียงไหน ก็ไม่มีใครซื้อขนมมันกินหรอก และดีไม่ตี ร้านผ้าของ มันที่กำลังจะปิดในอีกไม่กี่วันจะต้องร้าง ถึงเวลานั้นก็พอดีที่ฟิโลหาทางแก้ของสำเร็จ ที่นี้เองมันจะต้องระเห็จไปจากชุมแสงกันทั้งสองพี่น้อง (จุฬามณี, 2560, น. 273 - 274) โดยการกระทำของฟิโลเกิดจากการที่ฟิโลได้รับการทาบตามให้เป็นสะใภ้ใหญ่ ทำให้เธอคาดหวังว่าจะได้กิจการของสามีในอนาคต และเมื่อเรณูเข้ามาเป็นสะใภ้ใหญ่แทน จึงถือเป็นการได้ดีกว่าตนเอง เธอจึงทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองมีสิทธิ์เหมือนเดิม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าฟิโลมีพฤติกรรมที่ไม่ยอมให้ใครได้ดีกว่าตนเอง

13. มทะ (ความมัวเมา, ความปราศจากแก่นสาร, ไม่มีสาระ, หาประโยชน์อะไรไม่ได้) ปรากฏในนวนิยาย จำนวน 1 ครั้ง คือ เหตุการณ์ที่ปฐมต้องเดินทางกลับมาบอกมารดาว่าตนเองผิดพลาดทำให้เรณูตั้งครรภ์ จนต้องยอมรับเรณูมาเป็นภรรยาของตน ดังบทบรรยายที่กล่าวว่า (ปฐม) ถอนหายใจ ออกมาสายตาเบนไปจับที่บันไดเพื่อให้แม่หมดหวังกับเขาจึงต้องบอกความจริงไปว่า “ก่อนจะกลับมาบ้าน ผมจดหมายไปบอกพี่แล้วว่าผมคงแต่งงานกับเขาไม่ได้แล้ว” ผมรู้ว่าผมผิดผมไม่อยากให้เขารอ ทองบ้านก็ยกให้เขาไปเลยเพราะเราเป็นฝ่ายผิด (จุฬามณี, 2560, น. 16)

จากบทสนทนาตัวเองที่นอกจากจะแสดงความประมาทในการดำเนินชีวิตของปฐมแล้วยังแสดงให้เห็นการดำเนินชีวิตที่หาประโยชน์อะไรไม่ได้ของปฐมด้วย คือ แทนที่จะทำงานเป็นราชการอย่างเต็มความสามารถเพื่อจะได้เลื่อนขั้นหรือมียศตำแหน่งที่สูงขึ้น เขากลับมัวเมาอยู่กับการหาความสุขสำราญ เข้าผับบาร์ และใช้บริการผู้หญิงอยู่เสมอ

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกรงกรรม ครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาและได้พบอุปกิเลสจำนวน 13 ข้อ เรียงตามลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้

1. โภชะ	จำนวน 36 ครั้ง
2. อภิขณวิสมโลกะ	จำนวน 12 ครั้ง
3. อิสสา	จำนวน 12 ครั้ง
4. อติมานะ	จำนวน 8 ครั้ง

5. ถัมภะ	จำนวน 6 ครั้ง
6. สารัมภะ	จำนวน 6 ครั้ง
7. พยาบาท	จำนวน 5 ครั้ง
8. อุปนาหะ	จำนวน 5 ครั้ง
9. มานะ	จำนวน 4 ครั้ง
10. มัจฉริยะ	จำนวน 3 ครั้ง
11. ปมาทะ	จำนวน 1 ครั้ง
12. ปลาสะ	จำนวน 1 ครั้ง
13. มทะ	จำนวน 1 ครั้ง

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทนรี เกตุพรหมมา และคณะ (2560, น. 67) ที่ผลการศึกษาพบว่า อุปกิเลสที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมามากที่สุด คือ อภิชฌาวิสมโลภะ (ความโลภ) รองลงมาคือ อุปนาหะ (ความผูกโกรธ) และ ปมาทะ (ความประมาท) และอันดับที่สาม คือ มายา (ความมารยา) และยังสอดคล้องการศึกษาอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านอีสานตอนใต้ ของ ญัฐกานต์ โพธิ์ปาน และคณะ (2561, น. 10) พบว่า อุปกิเลสที่ปรากฏมากที่สุด คือ อภิชฌาวิสมโลภะ (ความโลภ) รองลงมา คือ โภธะ (ความโกรธ) ลำดับที่สาม คือ พยาบาท (ความคิดร้ายผู้อื่น) ส่วนการศึกษาอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านของชาวตำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ของ กุลณัฐ ธิจันทร์ และคณะ (2561, น. 3) พบอุปกิเลสที่ปรากฏมากที่สุด คือ พยาบาท (ความคิดร้ายผู้อื่น) รองลงมา คือ อภิชฌาวิสมโลภะ (ความโลภ) ลำดับที่สาม คือ โภธะ (ความโกรธ) และไม่ปรากฏอุปกิเลส 3 ข้อ คือ มักขะ (การลบหลู่คุณท่าน) ปลาสะ (ความตีเสมอ) และมานะ (ความถือตัว) แม้ผลการศึกษาจะไม่ปรากฏลำดับของอุปกิเลสที่ตรงกันทุกข้อ แต่แสดงให้เห็นว่า อุปกิเลสที่ปรากฏมากที่สุดสามอันดับแรก จากทั้งนิทานพื้นบ้านและในนวนิยาย คือ ความโลภ ความโกรธ ดังที่สุกัญญาโสภิไจกล้ำ (2563, น. 123) ได้ศึกษาอุปกิเลสที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง พบว่า อภิชฌาวิสมโลภะ (ความโลภ) มีปรากฏมากที่สุด รองลงมาคือ พยาบาท และอันดับที่สาม คือ โภธะ (ความโกรธ)

ส่วนอุปกิเลสที่ไม่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ มีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ 1) มักขะ (ความลบหลู่คุณท่าน, ความหลู่, ลบถ้าง ปิดซ่อนคุณค่าความดีของผู้อื่น) 2) มายา (มารยา) และ 3) สาเฉยยะ (ความโอ้อวดหลอกเขา, หลอกด้วยคำโอ้อวด) โดยอาจกล่าวได้ว่า ที่ไม่ปรากฏอุปกิเลสทั้งสามข้อนี้ เพราะตัวละครในเรื่องมีการแสดงพฤติกรรมแบบตรงไปตรงมา โกรธก็แสดงออกว่าโกรธ

ด้วยการคำทอ ทำร้ายร่างกายและจิตใจ และมีการดูหมิ่นผู้อื่น แต่ตัวละครที่อยู่ในสถานะที่ต่ำกว่าก็ได้แสดงการลบหลู่ดูหมิ่นผู้ที่สูงกว่า ดังเช่นที่เรณูที่ถึงแม้จะหัวดื้อกับแม่สามมียู่เนื่อง ๆ แต่ก็รู้จักบุญคุณที่ย่อยให้ความช่วยเหลือ หรือแม้แต่ฟีโลที่ถึงจะเกลียดและมีความอิจฉาเรณูมากเพียงใดก็ไม่ได้ใช้มารยาเพื่อทำให้นางย่อยรักในตัวนาง และสุดท้ายคือ นวนิยายเรื่องนี้ไม่มีการแสดงพฤติกรรมของการโอ้อวด นางย่อยเป็นผู้มีฐานะดีกว่าใครในชุมชนจริง ๆ จึงสามารถดูหมิ่นเรณูได้ ฟีโลมีหน้าตาและฐานะเหมาะสมกับลูกชายนางย่อยจริง จึงสามารถเข้ามาเป็นสะใภ้ได้ เป็นต้น

ผลการศึกษาอุปกิเลส 16 จากนวนิยายเรื่องกรรมกรรมนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของตัวละครในนวนิยายที่มีความโกรธอยู่มากที่สุด อันเนื่องมาจากสาเหตุของความโลภและความถือดี ก่อให้เกิดอุปกิเลสที่เกิดขึ้นต่อมาคือ ความอิจฉา การผูกโกรธ การดูหมิ่นผู้อื่น และความพยาบาท เหล่านี้ล้วนเป็นกิเลสที่ทำให้เกิดความเศร้าหมองและความทุกข์ในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นได้ง่าย ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ความว่า “กรรมไม่ดี ทั้งไม่มีประโยชน์แก่ตน ทำง่าย แต่กรรมดีและมีประโยชน์ ทำได้ยากยิ่งนัก” (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555, น. 114) นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นกระจกสะท้อนแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่ทำให้เราเห็นสาเหตุแห่งทุกข์ และสอดแทรกข้อคิดในการใช้ชีวิตที่ควรละกิเลสเพื่อความสงบสุขให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ดังพุทธวจนะในธรรมบทว่า

อตตนาว กตํ ปาปํ

อตตนา สงฺกิลิสฺสติ

อตตนาว อกตํ ปาปํ

อตตนาว วิสุขณฺติ

สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ

นาณญฺญ อณญฺญ วิโสธเย ฯ 165 ฯ

ตนทำบาปเอง ตนก็เศร้าหมองเอง

ตนไม่ทำบาป ตนก็บริสุทธิ์เอง

ความบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน

คนอื่นจะให้คนอื่นบริสุทธิ์แทนไม่ได้

(เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555, น. 115)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางการศึกษาหลักธรรมคำสอนของอุปกิเลส 16 มากขึ้น
2. ควรมีการศึกษานวนิยายแนวจิตวิทยา ที่มีเนื้อหาการพรรณนาถึงจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเป็นหลัก เพื่อให้เข้าใจถึงจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กุลณัฐ จิจันทร์ และคณะ. (2561). *การศึกษาอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านของชาวดำบลโกรกกราก อำเภอมะเมือง จังหวัดสมุทรสาคร* (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- จุฬามณี. (2560). *กรงกรรม*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ณัฐกานต์ โพธิ์ปาน และคณะ. (2561). *การศึกษาอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านอีสานตอนใต้* (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2545). *นวนิยายกับสังคมไทย (พ.ศ.2475 - 2500)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัฐนรี เกตุพรหมมา และคณะ. (2560). *การศึกษาอุปกิเลสที่ปรากฏใน นิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา* (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- นายอินทร์. (ม.ป.ป.). *กรงกรรม*. สืบค้นจาก <https://www.naiin.com/product/detail/224137>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2565). *กรงกรรม*. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/กรงกรรม>.
- สุกัญญาโสภิ ใจกล่ำ. (2563, พฤศจิกายน). บทบาทหน้าที่และอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(6), 115–127.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2555). *พุทธวจนะในธรรมบท*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.